

CUVINTE ÎN DUHUL

Perspective pastorale despre Taina Spovedaniei

Ediție îngrijită de
Vasileios Thermos și Stephen Muse

Traducere din limba engleză de
Valentin-Radu Trandafir

Carte tipărită cu binecuvântarea
Înaltpreasfințitului

Mitropolitul Moldovei și Bucovinei

Cuprins

Introducere	7
-------------------	---

Partea I FUNDAMENTELE TEOLOGICE ALE TAINEI SPOVEDANIEI

1. TAINA ÎMPĂCĂRII <i>Arhimandritul Zaharia Zaharou de la Essex</i>	23
2. DESPRE MONAHI, TĂCERE ȘI PĂRINȚI DUHOVNICEȘTI <i>Episcopul Alexis Trader</i>	46
3. UCENICI ÎN TAINA SPOVEDANIEI <i>Arhimandritul Elisei, starețul Mănăstirii Simonopetra</i>	69
4. ADAPTAREA SFINTELOR CANOANE LA TAINA SPOVEDANIEI <i>Arhimandritul Grigorios Papathomas</i>	85

Partea a II-a PERSOANA DUHOVNICULUI

5. RELAȚIA DINTRE PREOT ȘI PENITENT <i>Episcopul John Abdalah</i>	109
6. LUÂND ȘTERGARUL ȘI CRUCEA. Cum să fii smerit, să dai sfaturi duhovnicești și să nu faci nici un rău <i>Diacon Stephen Muse</i>	124
7. PREOTUL CA MIJLOCITOR <i>Protoprezbiter Panayiotis Papageorgiou</i>	156
8. PREGĂTIREA DUHOVNICULUI <i>Dimitrios Karagiannis</i>	166

Partea a III-a
PSIHOLOGIA CONTEMPORANĂ ȘI
TAINA SPOVEDANIEI

9. DESPRE ȘAMANI, DUHOVNICI ȘI PSIHOTERAPEUȚI	
<i>Arhimandritul Chrysostom Tympas</i>	189
10. TAINA SPOVEDANIEI CA FORMARE A PERSOANEI	
<i>Protoprezbiter Evangelos Ganas</i>	216
11. PERSONALIZAREA TAINEI SPOVEDANIEI	
<i>Protoprezbiter Vasileios Thermos</i>	244
12. CÂND PSIHOLOGIA POARTĂ O MASCĂ	
DUHOVNICEASCĂ	
<i>Arhimandritul Athanasios Paravantsos</i>	260
13. TAINA SPOVEDANIEI ȘI TULBURĂRILE MINTALE	
<i>Protoprezbiter Adamantios Avgoustides</i>	286
14. DE CE PSIHOTERAPIA NU POATE ÎNLOCUI	
TAINA SPOVEDANIEI	
<i>Preot Timothy Pavlatos</i>	302
15. CÂND PĂRINTELE DUHOVNICESC ABORDEAZĂ	
EROSUL ȘI SEXUALITATEA	
<i>Protoprezbiter Nikolaos Douligeris</i>	330
Anexă	360
Glosar	360
Bibliografie selectivă	368
Colaboratori	379

Introducere

Taina Spovedaniei este sinergie. Cuvintele transformate de Duhul, izvorâte dintr-o inimă plină de pocăință ca jertfă a slăbiciunii noastre omenești către Dumnezeu, atrag un noian de milostivire și iubire dumnezeiască, restaurându-ne la viața în comuniune. Să începem prin clarificarea a trei domenii distincte care fac parte din această sinergie și care au dobândit o varietate de sensuri în perioade și contexte diferite, într-o anumită măsură după cum sunt utilizate chiar și în cadrul acestui volum.

Potrivit editorilor, prin *existențial* înțelegem exercitarea libertății în a răspunde unui „altul”. Acțiunea dialogică esențială a comuniunii implică răspunsul către un altul, nu ca o proiecție obiectualizată a propriului monolog, ci ca un agent personal real față de care și pentru care sunt responsabil. A întâlni fața celui alt – nu ca un „obiect de artă” tăcut, ci mai degrabă ca o *icoană vie*, un *altul* care mă cheamă, așteptând un răspuns – înseamnă a trece dinspre tărâmul psihologic al proiecțiilor către tărâmul existențial al întâlnirii. Când mă rezum la „a-l experimenta” pe celălalt ca obiect, rămân prins în monologul psihologiei mele subiective. Întâlnirea existențială apare din faptul că stau în relația cu celălalt ca un „tu” a cărui existență (ipostas) se află dincolo de experiența și proiecțiile mele. Dialogul și responsabilitatea morală pentru un altul implică o sensibilitate față de prezența *ontologică* a harului dumnezeiesc inerent iubirii lui Dumnezeu pentru celălalt. „Unde sunt doi sau trei adunați în numele Meu”, transformarea devine posibilă. Astfel, putem spune că Hristos este puntea ontologică care face posibilă comuniunea cu un altul. Intrăm în aceasta prin exercitarea factorului personal al libertății noastre. Pe de altă parte, acest lucru are repercusiuni *din punct de vedere psihologic* asupra trupului, minții și sufletului.

Cuvintele *ontologie* și *ontologic* provin din termenul grecesc *ὄν*, care înseamnă „ființă”. Acestea sunt cuvintele pe care le vedem scrise pe icoanele lui Hristos, căci Dumnezeu Și-a descoperit numele înaintea lui Moise ca „Eu sunt” sau „Cel ce este”. Ontologia este studiul bazei ființei, al originii și fundamentului realității. Filosofia occidentală a analizat de

obicei ontologia prin prisma substanței create (*ce-ul*) și a căutat să deducă sau să nege existența lui Dumnezeu în mod logic ca obiect. În schimb, abordarea ortodoxă începe cu *Persoana necreată* a lui Dumnezeu (*Cel ce este*), așa cum S-a descoperit în Hristos. Prin urmare, din perspectivă ortodoxă, *ontologic* se referă la energiile dumnezeiești necreate ale harului, care nu pot fi percepute de simțuri sau de minte ca obiect. Harul lui Dumnezeu poate fi întâlnit *existențial* în libertate, iar rezultatul acestei reciprocități euharistice este comunicat, prin inimă, sufletului și trupului, care îl experimentează mintal, emoțional și fizic. Viața Duhului este ontologică, iar Duhul comunică noetic persoanei ceea ce nu poate fi discernut empiric prin nici un mijloc psihologic. Astfel, după cum scrie Arhimandritul Zaharia în capitolul de debut al acestei colecții, „cunoașterea ontologică a lui Dumnezeu constă în comuniunea existențială în ființă și nu în meditații intelectuale rafinate despre existența Sa”. Iar „trezirea de la nivelul simțurilor, nivelul psihologic al ființei, la cel ontologic se realizează prin poarta pocăinței. Din momentul în care acceptă chemarea dumnezeiască și se întoarce plin de pocăință către Dumnezeu, omul trăiește simultan pe ambele niveluri ale ființei”. Revelația ontologică a existenței dumnezeiești vine pe cale noetică (prin descoperire și prin comuniunea cu Dumnezeu, care este transmisă inimii și care nu este percepută de simțuri sau în mod psihologic); adică vine „de sus” și dincolo de ordinea creată, spre deosebire de cunoștințele care sunt derivate și dependente de simțuri și de rațiunea discursivă. Astfel, creștinul nu se transformă prin dobândirea de cunoștințe despre Dumnezeu prin speculații filosofice, ci se transformă prin comuniunea vie cu El, trăită existențial cu alții aflați sub har.

Taina Pocăinței și a Mărturisirii ocupă un loc aparte și unic în rândul Tainelor Bisericii. Este singura slujbă pentru care nu există nici un tipic liturgic indicat, cu excepția rugăciunilor începătoare rostite de către preot. Taina Spovedaniei este cadrul sacramental în care persoanele se desfășoară cel mai mult în propria lor libertate și autenticitate. Inițiată ca pocăință, în plan noetic – adică prin lucrarea energiilor dumnezeiești ale harului în adâncul inimii –, întâlnirea ontologică ce decurge între om și Dumnezeu în și prin Hristos, prin puterea Duhului Sfânt, este împlinită în Biserică prin mărturisirea și iertarea păcatelor prin preot. Această acțiune existențială – intrarea noastră liberă într-o relație reciprocă profundă de receptivitate, responsabilitate și dialog cu Hristos – contribuie la procesul de curățire și sfințire a persoanei, care se întinde

pe parcursul întregii vieți, după cum a fost instituit de Hristos (Mt. 18, 18). Întrucât suntem cu toții ființe psihologice și în trup, lucrările sfințitoare inițiate în plan noetic de har și împlinite existențial în Taina Spovedaniei sunt, la rândul lor, experimentate și dezvoltate la nivelul sentimentelor, senzațiilor și gândurilor noastre. Întrucât Taina Spovedaniei este caracterizată, în mod inevitabil, de un grad ridicat de libertate, această libertate este responsabilă și pentru o serie de greșeli imense în modul în care este săvârșită. În cadrul celorlalte slujbe bisericești, mișcările, atitudinile și limitele noastre sunt destul de clare. În schimb, în cadrul Tainei Spovedaniei – Taină înzestrată cu putere curățitoare și de reînnoire pentru a ne transforma – ne aflăm adesea într-o stare de incertitudine și vulnerabilitate, departe de profunzimea noastră obișnuită, lipsiți de dorința de a fi transformați și incapabili de a purta libertatea personală cu care Biserica ne întâmpină și ne îmbrățișează în această Taină.

Uneori, se pare că preoții și credincioșii fac ca această Taină personală profundă a împăcării pline de iubire să fie redusă la o formalitate juridică îngustă, un regres către împlinirea „literei legii” doar pentru a oferi acces la Sfânta Împărtășanie, ratând Duhul său, care implică o întâlnire personală profundă în iubire și smerenie. Acest lucru este mai probabil să se întâmple atunci când preoții nu reușesc să-i educe și să-i sprijine pe credincioși în abordarea Tainei Mărturisirii ca întâlnire care duce la eliberarea profundă a conștiinței și la reînnoirea sensibilității inimii față de lucrarea harului și a pocăinței în pregătirea pentru întâlnirea cu Hristos în Sfânta Împărtășanie (și apoi cu toate celelalte persoane pe care Hristos le iubește). În alte cazuri, preoții pot exploata în mod inconștient relația, prin întrebări invazive, ca o oportunitate pentru sporirea autorității și controlului clerical și/sau din porniri compulsive inconștiente. Sau pot confunda consilierea psihologică cu Taina Spovedaniei, intrând pe tărâmul psihoterapiei fără o pregătire corespunzătoare. Potențialele daune cresc proporțional cu lipsa de înțelegere a preotului asupra trecutului și vulnerabilităților penitentului. Acest lucru este mai probabil să se întâmple atunci când preotul care ascultă mărturisirea nu este preotul din parohie, ci unul dintr-o mănăstire, care poate nu este familiarizat cu trecutul și mediul persoanei și care poate nu ține seama de idealizarea și motivațiile psihologice care au determinat persoana respectivă să meargă la un alt preot, decât cel din parohie, pentru a-i asculta mărturisirea.

Arhimandritul Vasileios din Muntele Athos prezintă o imagine clară a modurilor în care părinții duhovnicești pot să eșueze. Bazându-se pe pilda fiului risipitor, el distinge două extreme în care pot cădea duhovnicii, nereușind să unească mila și discernământul inerente iubirii Tatălui revelate în Hristos. Mai mult, el arată că pentru a mângâia și vindeca suferința este nevoie de o smerenie a inimii născută dintr-o pocăință profundă și transformată de har.

Primul tip de părinte corespunde fiului mai tânăr înainte de întoarcerea sa. Aceștia se prezintă ca fiind foarte liberali, îngăduitori și toleranți. Se abțin de la a face comentarii pătrunzătoare; nu le vindecă „bolile”, pentru că le lipsește această capacitate. Indiferent ce fac copiii lor, este considerat natural, chiar perfect. O astfel de atitudine nu vine din iubire, ci este consecința indiferenței și superficialității; este o încercare de a câștiga prietenia temporară a fiilor lor. Acești părinți-învățători își ascund incompetența și ignoranța în spatele a ceea ce se dorește a fi iubire și înțelegere. În realitate, este o desconsiderare și abandonare a oamenilor, care au nevoie de tot ce este mai bun și mai prețios.

Tinerii vor urma astfel de povățuitori doar pentru scurtă vreme, cât timp sunt înșelați de aspectul exterior al caracterului lor proeminent și de liberalismul lor amăgitor. Dar dacă cerințele și așteptările lor sunt sincere și principiile lor duhovnicești puternice, când își vor da seama de golul periculos al unor astfel de învățători, îi vor abandona curând. Învățători ca aceștia sunt străini de viața, natura și setea profundă a oamenilor, care „nu vor urma niciodată un străin, ci vor fugi de el, pentru că nu cunosc glasul lor” (In 10, 5).

Cel de-al doilea tip pare să locuiască în casa tatălui – reprezentat de fiul mai mare din pildă –, dar aceștia trăiesc, de fapt, departe de duhul tatălui și de măreția iubirii sale.

Astfel de părinți duhovnicești se autoîndreptățesc, considerând că au slujit „atâția ani” (Lc. 15, 29). Ei aduc critici dure și vulgare celorlalți. Potrivit lor, ei și-au terminat lupta personală cu pocăința și smerenia și se consideră acum autorități competente cu privire la problemele altora. Purtarea lor nu este determinată de o dragoste paternă sinceră – o astfel de iubire le este străină –, ci de o inimă vicleană și o invidie care nu poate fi justificată pentru cineva de vârsta lor. Tulburarea lor lăuntrică și obsesia pentru răzbunare devin rapid evidente. Exprimarea și conduita lor sunt străine de glasul adevăratului păstor, care se jertfește pentru oile sale și le cheamă pe fiecare pe nume și le scoate afară.

Din acest motiv, oamenii îi părăsesc. Și pe măsură ce oamenii se distanțează – și e de înțeles să fie așa –, ei se comportă ca și cum ar fi posedați de demoni, aruncând amenințări și blesteme către cei care nu le caută sfatul.

Nu putem arăta – într-adevăr, nu avem voie să arătăm – nici mai multă și nici mai puțină îngăduință sau strictețe decât cea arătată de Tatăl ceresc. Altfel spus, atât îngăduința, cât și strictețea noastră sunt insuficiente și inutile pentru ceilalți. Ceea ce *este* necesar, dacă suntem în stare să o facem, este să încetăm să ne trăim viața așa cum ne imaginăm că este ea și, în schimb, să trăim pentru Cel care a murit și a înviat pentru noi. În acest fel vom trăi pentru toată lumea. Iar prin noi, oamenii Îl vor vedea pe El, Cărmuitorul vieții, în loc de realizările și opiniile noastre, care în cel mai bun caz au o valoare relativă, însă cel mai probabil sunt lipsite de valoare.

Mai există și un al treilea grup de părinți duhovnicești, care s-au întors sau sunt pe cale să se întoarcă spre Tatăl; un părinte din această categorie își vedea numai nevrednicia – „Nu mai sunt vrednic să mă numesc fiul tău” (Lc. 15, 21). Datorită acestei smerenii, el este capabil să discearnă iubirea lui Dumnezeu, ceea ce îl uimește. Se vede ca fiind cel dintâi dintre păcătoși, iar pe toți ceilalți ca fiind curați și sfinți. O astfel de persoană iubește „după asemănarea lui Dumnezeu” (Fc. 1, 26); iubește cu iubirea cu care Dumnezeu iubește și judecă și mântuiește. Doar prin astfel de oameni Dumnezeu iubește și Se descoperă pe Sine. Ei devin dumnezei după har, și nu teologi în propriile lor închipuiri. Este foarte greu de atins condiția celor dintâi, iar aceștia pot fi găsiți cu dificultate, în timp ce cei din urmă sunt banali și pot fi întâlniți peste tot.

Cei care sunt sfințiți, sfinții, ne mângâie și ne mântuiesc. Ei sunt capabili să împlinească lucrarea Tatălui pentru că rostesc adevărul atât prin cuvintele, cât și prin viața lor. Ei ne arată că lupta va continua până la sfârșit. Își poate schimba forma, dar nu se termină niciodată până nu intrăm în mormânt. Lucrarea pocăinței trebuie să continue atâta timp cât trăim. Numai în ziua înmormântării noastre vom putea intra în odihna sabatică.

Iar aceia dintre noi care suntem slabi și avem probleme vrem să-i ascultăm pe sfinți și să avem încredere în ei cu toată ființa noastră. Vrem să ne apropiem și să rămânem lângă ei cât mai mult posibil. Căci putem simți că sunt alături de noi; ei ne fac bine și ne vindecă – oricât de duri ar fi, atunci când aleg să fie duri. Iubirea lor pentru oameni

(*filantropia*) este rodnică; aduce mântuire; strictețea lor este motivată de *filantropie*¹.

Prezența unor astfel de sfinți, a căror umanitate, discernământ și smerenie fac ca iubirea lui Dumnezeu și marea Lui milostivire să fie reale și palpabile pentru noi, ne încurajează și ne îndepărtează de păcat și ne trage, totodată, mai aproape de inima lui Hristos, Cel care ne împărtășește durerea și moare moartea noastră pentru a ne sfinți și a ne ridica la viața veșnică.

Ispitele credincioșilor sunt oarecum diferite, izvorâte din imersiunea lor în cultura contemporană, care înțelege și abordează din ce în ce mai mult persoana umană pur psihologic. Cultura înconjurătoare poate, de asemenea, să înțeleagă creația însăși ca fiind rezultatul întâmplărilor al forțelor evolutive generate de universul material – adică fără referire la implicarea necreată (ontologică) și *personală* a Sfintei Treimi.

Când creația este redusă la originile ei biologice, psihologice, sociale și culturale, Taina Spovedaniei începe să încline spre a servi scopurilor psihologice. Privit din perspectivă pur psihologică, potențialul uman tinde să fie definit doar prin prisma vitalității fizice, mintale și emoționale și a respectării normelor culturale, mai degrabă decât prin prisma conștiinței trezite și sensibilizate de întâlnirea cu Persoana divină care este dincolo de creația umană. O perspectivă pur psihologică, de asemenea, nu poate recunoaște și aborda dimensiunile etice ale întâlnirilor existențiale cu ceilalți, care reflectă transformarea prin energiile necreate ale harului.

Scopul Spovedaniei nu este de a încuraja și de a absolutiza un individualism egocentric care caută sănătatea optimă, bunăstarea personală și împlinirea psihologică. Taina Mărturisirii urmărește mai degrabă să restaureze omul după chipul și asemănarea lui Dumnezeu, născut „nu din sânge, nici din poftă trupească, nici din poftă bărbătească, ci de la Dumnezeu” (In 1, 13). Spovedania nu este pur și simplu o altă modalitate prin care penitentul să se simtă mai bine, să fie mai împlinit sau să experimenteze sentimente euforice, subiective, psihologice. Sentimentele pot fi considerate cu ușurință ca fiind „duhovnicești” și vor ajunge să fie un scop în sine, dacă nu se înțelege în mod clar că, păstrându-L pe Dumnezeu ca măsură, conștiința este esențială și determinantă. În caz contrar, participarea la Taina Mărturisirii devine doar un alt mijloc de a

¹ Archimandrite Vasileios, *The Parable of the Prodigal Son*, Alexander Press, Quebec, 1996, pp. 44-48.

dobândi experiențe emoționale. A permite să se întâmple acest lucru înseamnă a răstălmăci și submina dimensiunea ontologic transformatoare a Tainei ca întâlnire personală sfințitoare cu Dumnezeu prin Hristos în Duhul Sfânt. Efortul spre pocăință și ascultarea noastră ascetică din ce în ce mai mare de a face voia Domnului „precum în cer așa și pe pământ”, după cum cerem în Rugăciunea Domnească, este un răspuns la chemarea lui Dumnezeu de a restaura comuniunea iubirii.

Indiferent de efectele pozitive care pot rezulta din abordarea și înțelegerea Tainei Mărturisirii în moduri individualiste și/sau reducționiste, ele nu se vor ridica la înălțimea pocăinței, împăcării cu comunitatea și a formării după asemănarea potențială cu Dumnezeu (adevăratul potențial uman) care apare în urma întâlnirii noetice cu Tatăl, Fiul și Duhul Sfânt. Întâlnirea cu energiile divine ale harului ne transformă într-un mod în care funcțiile psihologice subiective singure – emoțiile, voința, imaginația și rațiunea noastră – nu pot. Sfințirea nu este o funcție a monologului care are loc în „omul realizat prin propriile forțe”; ea are loc mai degrabă în urma dialogului și înțelegerii ontologice ce apar printr-o sinergie noetică ce trezește „omul cel tainic al inimii” (1 Ptr. 3, 4) prin existența în comuniune. Energiile și puterile rezonante ale minții și ale trupului, unite și activate în inimă noetic prin har, fac ca o persoană să fie capabilă de o întâlnire existențială, directă, simplă și deschisă cu Dumnezeu-Omul Iisus Hristos. Pocăința și Mărturisirea sunt confirmate de lupta noastră viitoare de a fi ascultători sau de a fi capabili de a răspunde lui Hristos cu iubire în toate lucrurile. Taina Spovedaniei se cunoaște în cele din urmă după roadele sale, confirmate zilnic cu fiecare alegere pe care o facem și cu fiecare acțiune pe care o inițiem ca răspuns la oamenii din jurul nostru, prieteni și dușmani deopotrivă, și ca răspuns la creație în toată diversitatea ei.

În Europa și în Statele Unite, creșterea unei culturi seculare a teraputicii, care se concentrează pe sentimente experiențiale și pe sinele individual, subiectiv, mărginit psihologic², a fost privită de sociologi și de cercetătorii comportamentali ca fiind echivalentă sau chiar superioară categoriilor teologice care au fost subiect de dezbateri intense și de discuții profunde timp de secole. Aceste înțelegeri noi și incomplete ale persoanei umane au nevoie disperată de ceea ce Biserica a fost preocupată

² Vezi: R. Bellah et al., *Habits of the Heart*, University of California Press, Berkeley, 1985.

timp de multe secole să clarifice: modul în care o viață este transformată ontologic chiar în centrul ființei sale printr-o relație cu Dumnezeu, Care restaurează capacitatea pentru o întâlnire existențială deplină în iubire cu ceilalți. Putem spune că Dumnezeu-Omul Hristos, Care unește în Persoana Sa lumile zidite și nezidite, este fundamentul ontologic sau „puntea” pentru întâlnirea existențială autentică cu un „altul”. Rezultatele acestei întâlniri „în și prin Hristos”, prin puterea Duhului Sfânt, reprezintă un potențial uman care depășește cu totul realitățile și aspirațiile umaniste, individualiste și păgâne, care au toate o origine creată.

Așa cum am menționat la început, în Occident mai ales, încă din perioada Iluminismului, a predominat printre filosofii științei o ontologie a substanței create. Această ontologie provine în mare parte dintr-o presupuziție filosofică cerută de metoda științifică: și anume că totul trebuie privit prin prisma celor cinci simțuri și doar a categoriilor psihologice și/sau neuro-biologice. Prin urmare, a umbrit recunoașterea energiilor necreate ale Persoanei divine, producând o condiție în care Biserica și Tainele sale sunt adesea privite reduționist ca fiind bazate pe aceleași fundamente naturaliste și psihologice ca științele naturale. Teologia este apoi retrogradată în categorii pur democratice și raționale, iar Biserica devine o arcă în derivă pe mărirele umaniste fără direcție. Din această perspectivă, teologia este privită doar ca o formă a drepturilor omului și/sau a medicinei comportamentale pentru situații care pot fi explicate fără nici o referire la inițiativa personală neverificabilă a lui Dumnezeu.

Creștinismul ortodox, în schimb, a insistat asupra unui fundament ontologic care începe cu revelarea Persoanelor veșnice, nezidite ale Sfintei Treimi. Dumnezeu creează și întâlnește omenirea în și prin Hristos Cuvântul, Care Se descoperă noetic inimii prin Duhul Sfânt în Euharistie, de unde Se comunică întregului trup, atât trupului Bisericii, cât și trupurilor, sentimentelor și minții fiecăruia dintre cei care se împărtășesc. Din punct de vedere ontologic, orice acțiune pe care o inițiază Dumnezeu și care are loc noetic în inima unei persoane, fără a conștientiza, începe să fie experimentată și recunoscută în schimbările de sentimente, gânduri și comportamente care dezvăluie în mod subtil procesul de sfințire care este în desfășurare.

Astfel, putem spune la modul cel mai simplu că, în cadrul Ortodoxiei Răsăritene, prin *ontologic* înțelegem energiile divine necreate ale Persoanei dumnezeiești. Aceasta este acțiunea harului inițiată de Dumnezeu

și oferită persoanelor umane create în și prin Hristos prin darul Duhului Sfânt. Energiile divine sunt manifestări ale Persoanei lui Dumnezeu, Tatăl, Fiul și Duhul Sfânt, și nu au o origine creată. În calitate de concept filosofic, putem considera dimensiunea ontologică a Spovedaniei ca fiind dimensiunea verticală care intersectează dimensiunea existențială sau orizontală a întâlnirii umane; cu alte cuvinte, „unde sunt doi sau trei adunați [existențial] în numele Meu, acolo sunt și Eu [ontologic]” (Mt. 18, 20) ca temei al posibilității de întâlnire și comuniune între ei.

Dimensiunea existențială a Tainei Mărturisirii are legătură în primul rând cu libertatea și factorul uman. O persoană se află în relație și comunică cu „celălalt” și poate fi afectată de realitatea celui alt în și prin Hristos. În Spovedanie, aceasta înseamnă a te îndrepta spre Hristos, fiind în același timp în relație existențială cu preotul ca duhovnic, care este martor și adeverește întâlnirea personală, precum și în relație cu comunitatea celor pe care Dumnezeu îi iubește. Acesta este motivul pentru care Taina Mărturisirii este mai mult decât „a vorbi cu sine”, în mod psihologic, în minte. Este mai mult decât un fel de dezlegare de păcate juridică acordată de noi înșine în mod privat după ce am îndeplinit o cerință. Spovedania este întotdeauna o întâlnire existențială personală cu un „altul” care mișcă penitentul dincolo de monologul închis al psihologiei individuale subiective într-un eveniment relațional unde există un „mijlocitor”, ceea ce implică responsabilitatea față de și pentru „celălalt”. Conștiința, libertatea de alegere și factorul personal ca răspuns la realitatea celui alt sunt toate aspecte ale tărâmului existențial.

Prin întâlnirea noetică personală și comuniunea cu Dumnezeu în Hristos, experimentată psihologic și trăită existențial și liber în comunitate cu ceilalți și cu creația, ne transformăm și ne mântuim. În Taina Spovedaniei, unde sunt adunate două persoane în prezența lui Dumnezeu, energiile divine transformatoare sunt active prin existența în comuniune.

Dimensiunea psihologică se referă la experiența umană întrupată a vindecării, creșterii și schimbărilor care rezultă din alegerile și acțiunile noastre și din întâlnirea cu energiile noetice nevăzute ale harului divin. Intervențiile psihoterapeutice, deși sunt utile în sensul reducerii anxietății și depresiei, precum și al înlăturării efectelor neurobiologice ale traumelor, tratării dependenței și îmbunătățirii stării de bine a omului, nu pot să sfințească în și de la sine, să restabilească comuniunea cu

Dumnezeu sau să vindece rana conștiinței omului, provocată de exercitarea libertății de alegere și acțiune într-un mod în care a afectat această comuniune. Mântuirea este o Taină a Bisericii legată de darul Prezenței dumnezeiești, care își are obârșia dincolo de ordinea creată. Numai întâlnirea cu energiile divine necreate ale harului în Persoanele lui Hristos și a Duhului Sfânt poate reconcilia antinomiile și transfigura omenirea, rezidindu-ne după asemănarea deplină a lui Dumnezeu, unindu-ne cu Hristos și împăcându-ne unul cu celălalt.

Ceea ce se întâmplă în plan noetic în urma întâlnirii cu harul va fi vizibil ca efect în plan psihologic și fizic și va fi trăit în relații personale, întrucât oamenii, fiind trup și suflet, sunt legați între ei, având totuși libertatea personală de conștiință și responsabilitatea pentru alegerile lor. Adică suntem aduși la desăvârșire prin intermediul întâlnirilor noetice cu Persoana necreată a lui Dumnezeu în Hristos, fiind, în același timp, responsabili pentru a trăi aceasta în mod existențial, în relațiile noastre unii cu alții și cu restul creației. Acest lucru nu subminează în nici un fel valoarea ființei create, ci mai degrabă o completează, unind după har, în mod neamestecat, energiile divine necreate ale lui Dumnezeu cu natura umană a persoanelor, așa cum sunt unite în persoana lui Iisus Hristos.

Este inevitabil, având cincisprezece autori diferiți în acest volum, inclusiv traduceri în limba greacă și engleză din limbile lor originale, ca anumite cuvinte cheie să fie folosite uneori într-un mod diferit. Editorii apreciază această diversitate de expresie ca fiind valoroasă în și de la sine, invitând cititorul la reflecție, și din acest motiv nu am încercat să impunem autorilor un singur sens. Glosarul de la sfârșitul cărții a fost conceput pentru a veni în ajutorul cititorilor cu anumite concepte și cuvinte cheie și pentru a-i orienta spre înțelegerea noastră asupra dimensiunii „ontologice, existențiale și psihologice” a Spovedaniei ca un cadru mai larg pentru organizarea colecției incluse în acest volum.

În orice discuție despre Spovedanie din perspectivă creștin-ortodoxă, personalitatea transformată ontologic sau harismatic în urma lucrării lui Dumnezeu trebuie să fie transparentă de la început, pentru că este radical diferită de funcțiile psihologice create ale persoanei realizate sau transformate prin forțele proprii. Sfântul Maxim Mărturisitorul subliniază că „harul dumnezeiesc nu produce iluminarea cunoașterii duhovnicești, dacă nu există o putere naturală capabilă de primirea iluminării. Însă nici puterea naturală nu poate produce iluminarea, fără

harul pe care Dumnezeu îl dăruiește”³. Astfel, prima serie de eseuri din acest volum se concentrează pe fundamentele ontologice și teologice ale Tainei Spovedaniei. Apoi trecem la discuțiile despre canoane, persoana și pregătirea duhovnicului și, în final, la diverse întrebări legate de domeniul de intersecție dintre tărâmul psihologic și duhovnicesc cu care se confruntă duhovnicii și penitenții în zilele noastre.

Având în vedere foamea modernă după ajutor terapeutic și confuziile legate de diferența dintre Duhul Sfânt și ψυχή și dintre teologie și psihologie, nu este surprinzător faptul că în cultura contemporană au apărut o serie de întrebări practice în ceea ce privește suprapunerea dintre Spovedanie și psihoterapie. De exemplu, câtă psihologie trebuie să știe un preot pentru a asculta mărturisirile? Ar trebui să ofere consiliere psihologică persoanelor care vin la Spovedanie și, dacă da, ce fel? Dacă preotul dezvoltă o relație de lungă durată cu o enoriașă, este el suficient de pregătit pentru a face față transferului și contratransferului erotic care poate apărea? Cum rămâne cu persoanele care au suferit traume severe? Este pregătit preotul să recunoască elementele disociative și să facă față transferurilor traumatice idealizante și devalorizante în cadrul Spovedaniei și al relației cu duhovnicul, dacă acestea apar? Va putea el să recunoască nevoia de a trimite pentru psihoterapie atunci când acest lucru este adecvat și necesar? Cum stabilește când și în ce măsură să aplice canoanele în situațiile în care are de-a face cu păcate grave, astfel încât să nu „tragă cu canoane în mireni”, după cum se exprima Sfântul Paisie, provocând astfel daune suplimentare? O serie de eseuri sunt dedicate explorării acestor întrebări.

Greșelile preoților din aceste domenii pot apărea din lipsă de discernământ duhovnicesc și/sau din necunoașterea din partea duhovnicului a propriilor sale probleme psihologice nerezolvate sau din lipsa maturității psihosociale. Acest lucru ridică întrebări importante despre modul în care se pregătesc duhovnicii și prin ce fel de formare trec. În cazul preoților din mănăstiri, care spovedesc persoanele căsătorite, prejudecățile inconștiente insuficient examinate și imaturitatea psihosexuală pot duce la subaprecierea și duritatea nejustificată față de sexualitate

³ St Maximus the Confessor, *Fourth Century of Various Texts*, în *Philokalia* 2, ed. G.E.H. Palmer, Philip Sherrard și Kallistos Ware, Faber and Faber, Londra, 1981, 238.12 [trad. rom.: Sfântul Maxim Mărturisitorul, *Răspunsuri către Talasie*, în *Filocalia*, vol. 3, traducere, introducere și note de Pr. Prof. Dumitru Stăniloae, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române (EIBMBOR), București, 2009, p. 369].

și viața în trup, ceea ce poate reprezenta, în unele cazuri, o încercare inconștientă de a gestiona propriile impulsuri reprimite în penitenții săi, justificate din punct de vedere teologic în mintea sa prin conținutul evident al Sfintelor canoane.

Având în vedere importanța și centralitatea Spovedaniei pentru viața și formarea creștinilor ortodocși și cererea tot mai mare de părinți duhovnicești, în special în rândul convertiților zeloși și idealști cu o înclinație psihologică, există în prezent o mare nevoie de pregătire și sprijin adecvat pentru duhovnici. În contextul modern, acest lucru necesită o anumită înțelegere psihologică fundamentală, pe lângă un discernământ duhovnicesc matur izvorât din rugăciune, pocăință și în conformitate cu credința.

Taina Mărturisirii implică întotdeauna convergența domeniilor ontologice, existențiale și psihologice intersubiective, în care au loc vindecarea, schimbarea și eliberarea transformatoare. Din acest motiv, am adunat laolaltă autori respectați, inclusiv duhovnici, teologi și psihoterapeuți pastoral, pentru a oferi anumite perspective asupra modului de abordare a acestor domenii care se suprapun, în feluri care sperăm că se vor dovedi practic și teologic utile preoților însărcinați cu multiple cerințe și responsabilități legate de Spovedanie și cu nevoia de a oferi o anumită direcție spirituală și consiliere.

Suntem conștienți că nu am acoperit întreaga gamă de subiecte; cu toate acestea, considerăm că publicarea simultană a unui volum precum acesta în două limbi este un pas important spre stimularea discuției și iluminarea domeniilor care necesită o atenție sporită. Fiecare dintre noi a editat volumul în propria limbă, dar întregul demers este rezultatul cooperării noastre. Introducerile la fiecare volum sunt ușor diferite, dar ambele reprezintă o colaborare agreată de noi. Ordinea și împărțirea capitolelor este, în esență, aceeași pentru ambele volume.

Toate capitolele au fost scrise în mod special pentru acest volum, cu trei excepții: articolele Arh. Grigorios Papathomas, „Adaptarea Sfintelor Canoane la Taina Spovedaniei”, Pr. Adamantios Avgoustidis, „Taina Spovedaniei și tulburările mintale” și Pr. Evangelos Ganas, „Taina Spovedaniei ca formare a persoanei”, care au fost prezentate în cadrul unui seminar preoțesc în Atena, Grecia.

Suntem recunoscători autorilor, traducătorilor și donatorilor anonimi, a căror generozitate a contribuit la realizarea acestui volum. Mulțumiri deosebite Xeniei Sheehan pentru revizuirea editorială atentă și pentru

sugestiile sale, care au îmbunătățit semnificativ organizarea și claritatea lucrărilor, precum și editurilor Indiktos și St Tikhon's Monastery Press, care au publicat acest volum în Grecia și în Statele Unite. Ne rugăm ca această carte să fie de folos tuturor cititorilor, preoți și mireni, contribuind la o mai bună înțelegere a Tainei Spovedaniei și la accentuarea necesității unei pregătiri suplimentare a tuturor, ceea ce va duce la o reînnoire a acestei Taine și la un câștig pentru comunitatea mai mare a Bisericii.

Preot Vasileios Thermos
& Diacon Stephen Muse, *Editori*